

Onaylı Veteriner Sağlık Ürünlerini, Onaylı Bitki Koruma Ürünlerini ve Ziraî Mücadele Alet ve Makinelerini Taklit Etme Suçları

Crimes of Counterfeiting Approved Veterinary Health Products, Approved Plant Protection Products, and Agricultural Control Tools and Machinery

Burak BOZ*

ÖZ

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinde onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarına yer verilmiştir. Çalışmada bu suç tiplerinin koruduğu hukukî değer, tipikliği ve bu suça uygulanan yaptırım detaylı biçimde ele alınmıştır. Bu suçların özel görünüş biçimleri de mercek altına alınmıştır. Düzenlemenin amacına daha etkin bir şekilde ulaşılması ve uygulamada çıkabilecek münferit problemlerin önlenmesi adına kanun değişikliği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Veteriner Sağlık Ürünleri, Bitki Koruma Ürünleri, Ziraî Mücadele Aletleri, Ziraî Mücadele Makineleri, Taklit

ABSTRACT

The Veterinary Services, Plant Health, Food, and Feed Law includes offences related to counterfeiting approved veterinary health products, approved plant protection products, and agricultural control tools and machinery in articles 37/1-e and 39/1-d. This study examines the typicality of those offences and the legal value protected by the mentioned offences, and the sanctions applied to these offences are discussed in detail. Additionally, the specific appearances of these offences are also scrutinised. To achieve the aim of the law more effectively and prevent individual problems that may arise in practise, a proposal for a legal amendment is suggested.

Keywords: Veterinary Health Products, Plant Protection Products, Agricultural Control Tools, Agricultural Control Machinery, Counterfeiting.

* Araştırma Görevlisi Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-8282-3523.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Burak BOZ

E-posta/E-mail: burak.boz@asbu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 22.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 13.06.2023

GİRİŞ

‘Beslenme’, yaşam ve vücut bütünlüğünün korunması haklarına sahip insanın karşılanması zorunlu bir ihtiyacdır. Dolayısıyla bu ihtiyacın giderilmesinin bir insan hakkı olarak görülmesi ve hukuk sisteminin bu hakkı koruyucu tedbirler alması kaçınılmazdır. Hukuk düzeni, temel gıda ürünlerinde kıtlığın çözümünü, gıda üretiminin sürdürülebilir ve ulaşılabilir olmasının sağlanmasını, taşımanın engellenmesini, beslenmenin temel bir unsuru olan suyun korunmasını ve hem suyun korunması hem de besin sürekliliğinin ve kalitesinin sağlanması için elzem olan hava kirliliğinin önlenmesini ve iklim dengesinin korunmasını sağlamak amacıyla tedbirler almalıdır¹. Bilindiği üzere hukuk düzeni, müeyyidelerle var olur ve beslenme hakkı, bu müeyyideler içerisinde en ağırı olan ve yalnızca son çare (*ultima ratio*)² olarak başvurulabilen ceza müeyyidesi de dâhil olmak üzere, işlevsel olan bütün hukukî çarelerin kullanılabileceği kritik bir öneme sahiptir. Elbette ki gıda ceza hukukunun amaçlarına diğer müeyyidelerle, özellikle de idarî yolla ulaştırılması mümkünse cezadan önce bu yollara başvurulması gereklidir. Nitekim gıdaya ilişkin pek çok ihlâl kabahat olarak tanımlanmıştır. Hatta gıda hukukuna dair müeyyidelerin çoğunluğunu idarî yaptırımlar oluşturmaktadır³. Doktrinde neyin suç neyin kabahat olarak düzenlenmesi gerektiği konusunda; zarar doğuran fiillerin suç, tehlike doğuran fiillerin ise tehlikenin niteliğine göre (‘soyut tehlike’ veya ‘somut tehlike’) kabahat ya da suç olarak düzenlenebileceği ifade edilmektedir⁴. Bilindiği üzere fiil hem suç hem kabahat teşkil ediyorsa yalnızca ceza müeyyidesi uygulanır (KK m. 15/3). Ancak hem suçun hem kabahatin maddî unsurlarını karşılayan bir fiilin taksirli hâli suç olarak düzenlenmemişse, kasten işlenen fiiller ceza müeyyidesiyle karşılanır, aynı fiilin taksirle işlenmesi hâlinde ise kabahat hükümleri uygulama alanı bulur. Böylece fiilin kasten veya taksirle işlenmesinin de kabahat veya suç olarak düzenlenmesi açısından belirleyici hâle gelmesinin mümkün olduğu söylenebilir⁵. Gerek karşılaştırmalı hukukta gerekse Türk mevzuatında geliştirilen kriterler ve somut ihtiyaçlar doğrultusunda kimi fiiller idarî yaptırımla karşılanmış kimi fiiller karşısında ise ceza müeyyidesine başvurulmuştur. Böylece ceza hukukunun içerisinde bir alt başlık olarak gıda ceza hukukunu oluşturan suç tipleri ortaya çıkmıştır. Kanaatimizce gıda ceza hukukuna ilişkin suçları doğrudan gıdaya yönelik olanlar ve dolaylı olarak gıdayı konu alanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Doğrudan gıda suçları, doğrudan doğruya besinlerin niteliğine ve mevcudiyetine veya besin ticaretinin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesine yönelik fiilleri konu alır. Dolaylı gıda suçları ise besinlerin üretim aşamalarındaki fiillere odaklanarak

1 Parvinrai Mulwantrai Bakshi, “Right to Nutrition” (1995) 37 Journal of the Indian Law Institute 261, 261 ff.

2 Fiilin içerdiği kötülük, cezaya layık olma bağlamında bir değerlendirme yapılmasına ve bu çerçevede ceza hukukuna başvurulup başvurulamayacağına tespit edilmesine olanak tanır. Bunun yanında fiilin cezalandırılması ve cezalandırılmaması hâllerinde ortaya çıkacak fayda-zarar dengesi çerçevesinde cezaya ihtiyaç bulunup bulunmadığı değerlendirilmelidir. Cezaya layık olma ve cezaya ihtiyaç duyma, cezanın meşruiyeti bakımından belirleyici ölçütlerdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde; gıda hakkına yönelik ihlallerin haksızlık içerikleri ve önlenmelerindeki aciliyet nedeniyle kanunkoyucunun ceza müeyyidesine başvurmakta daha geniş bir hareket alanına sahip olduğu kanaatindeyiz. Cezaya layık olma ve cezaya ihtiyaç duyma kavramları hakkında detaylı açıklama için bkz. Parvinrai Mulwantrai Bakshi, “Right to Nutrition” (1995) 37 Journal of the Indian Law Institute 261, 261 ff.

3 Ozan Ercan Taşkın, “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku” (2016) 15 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59, 70–73.

4 Mehmet Maden, “Gıda Ceza Hukukunun Bazı Temel Kavramları ve Genel Yapısı Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme” (2019) 7 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 102, 81.

5 Maden (n 4) 82 ff.

besinlerin sağlıklı bir şekilde üretilmesini, besin arzının güvence altında olmasını ve fiyatlandırmanın tüketicinin besine ulaşmasını ekonomik anlamda mümkün kılacak biçimde gerçekleşmesini sağlamaya yönelir.

Türk mevzuatında gıdanın doğrudan ve dolaylı olarak korunmasını konu alan cezaî düzenlemelere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu⁶ (TCK) ile beraber özel kanunlarda da rastlanılmaktadır. 11.06.2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu⁷ (Gıda Kanunu) gıda ceza hukuku açısından önemli kanunlardandır. Gıda Kanunu m. 37/1-e'de *“Onaylı veteriner sağlık ürünlerinden birini taklit etmek suretiyle sahtesini üreterek piyasaya arz edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin gün adli para cezası ile cezalandırılır. Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde, taklit veteriner sağlık ürünlerini üreten yerlerin onayı bir yıl süreyle askıya alınır, üretilen ürün taklit veteriner biyolojik ürün ise üretim yerinin onayı iptal edilir.”* ve m. 39/1-d'de *“Onaylı bitki koruma ürünlerinden ve ziraî mücadele alet ve makinelerinden birini taklit etmek suretiyle sahtesini üreterek piyasaya arz edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin gün adli para cezası ile cezalandırılır.”* hükümleri yer almaktadır.

Çalışmamızın merkezinde, bu suç tiplerinin ceza hukuku yönünden analizi bulunmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları gıda ceza hukukunun genel özellikleri bakımından değerlendirilecek, ardından belirtilen suçların tipiklikleri tahlil edilecektir. Bu suçların, diğer suç tipleri ile olan içtima ilişkisi de çalışmanın kapsamındadır. Onaylı veteriner sağlık ürünleri, onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarına uygulanacak müeyyide de çalışma içerisinde ele alınacaktır.

I. SUÇ TİPLERİNE DAİR GENEL AÇIKLAMALAR

Gıda ceza hukuku, genel anlamda ceza hukukunun amaçlarını taşımaktadır. Ancak gıda ceza hukukunun odağında gıda güvencesini, gıda güvenliğini ve tüketicinin ekonomik menfaatlerini korumak bulunmaktadır⁸. Böylece gıda ceza hukuku sağlıklı gıdanın, sürekli ve kesintisiz olarak arz edilmesine ve ekonomik olarak erişilebilir olmasına hizmet eder. Elbette ki her suç tipinin bu amaçların tümünü aynı anda karşılaması beklenmez. Örneğin, TCK m. 237'de yer alan fiyatları etkileme suçu piyasa istikrarını sağlamak⁹ suretiyle tüketicinin ekonomik menfaatlerini gözetmekten TCK m. 185'te yer alan zehirli madde katma, TCK m. 186'da yer alan bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti ve TCK m. 187'de yer alan kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma suçları gıda güvenliğini korumak suretiyle kamu sağlığını¹⁰ güvence altına almayı amaçlamaktadır. TCK m. 238'de yer alan kamuya gerekli şeylerin yokluğuna neden olma

6 Resmî Gazete, 12.10.2004/25611.

7 Resmî Gazete, 13.06.2010/ 27610.

8 Maden (n 4) 83.

9 Maden (n 4) 71.

10 İlker Tepe, “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)” (2010) 5 Ceza Hukuku Dergisi 89, 93 ff.; Berrin Akbulut, “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)” (2015) 6 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 25, 33–35.

suçu ise yüklenicinin taahhüt ettiği edimi gereği gibi yerine getirerek ekonomik hayatın dürüstlük kuralları içerisinde yürütülmesinin¹¹ ve devletin kamu kurum ve kuruluşlarının gereği gibi işleyeceğine ve kamu hizmetinin devamlılığına güveninin korunmasının¹² teminatıdır. Ancak suç tipinde yer alan kamu kurum ve kuruluşları veya kamu hizmeti veya genel bir felaketin önlenmesi için zorunlu eşya veya besinlerin ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalması şeklindeki objektif cezalandırılabilme koşulundan bu suç tipinin gıda güvencesini tesis etmek ve kamu için gerekli diğer eşyaların mevcudiyetini güvence altına almak suretiyle kamunun selametini korumayı da hedeflediği anlaşılmaktadır¹³.

Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümleri, Kanun'un tasarı hâlinde sırasıyla m. 36/2-e ve 36/4-d hükümlerine tekabül etmekte olup idarî ve cezaî hükümler için torba madde niteliğindeki bu maddenin gerekçesinde yalnızca kanuna aykırı hareket eden gerçek ve tüzel kişilere uygulanacak yaptırımların düzenlendiği açıklaması yer almaktadır¹⁴. Her ne kadar madde gerekçesinde onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları bakımından spesifik bir ifade bulunmasa da söz konusu düzenlemelerin mevzuat içerisindeki konumu nazara alındığında gıda ceza hukukuna dâhil olduğu izlenimi uyanmaktadır. Ancak burada düzenlemenin birincil amacının 'Bakanlık onayı' çerçevesinde güven uyandıran ürünlerin içeriğinin onaylanan içerikten farklı olmamasını temin etmek olmadığı kanaatindeyiz. Kaldı ki Gıda Kanunu m. 37/1-d ve 39/1-ç hükümlerinde, onaylı veteriner sağlık ürünlerinin ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin analizleri sonucunda, onaya esas dosyasındaki formül veya spesifikasyona uymadığının tespit edilmesi, yani ürünün taşıdığı onay ile ürünün içeriği arasındaki uyumsuzluğun onay sahibi üretici tarafından gerçekleştirilmesi hâlinde ceza müeyyidesi değil idarî yaptırım öngörülmüştür. Söz konusu suç tiplerinin amacı, onaya sahip olmayan ürünlerin üretilmesi de olamaz. Nitekim Gıda Kanunu m. 37/1-b ve 39/1-b hükümlerinde söz konusu ürünleri izin almadan üreten kimseler hakkında idarî yaptırım öngörülmüştür. Öyleyse Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinin birincil fonksiyonu, sahte olarak üretilen onaylı ürünün asıl üreticisi olan onay sahibinin sınaî hakkının korunmasıdır.

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının üstlendiği birinci amacın onay sahibinin sınaî hakkını korumak olması, bu suçları gıda ceza hukukundan tamamen soyutlamaz. Onaylı ürünün taklit edilmesinin engellenmesi, onay sahibi üreticinin ticarî menfaatini koruyacak ve denetim altında gerçekleştirdiği üretimini sürdürebilmesine, işletmesini büyütmesine ve Ar-Ge çalışmaları yürütebilmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca denetimsiz üretilen taklit ürünlerin, orijinal ürünün itibarını zedelemesinin

11 Aysun Altunkaş, "Kişilerin Hayatını ve Sağlığını Tehlikeye Sokacak Biçimde İlaç Yapma veya Satma Suçu (TCK m. 187)" (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 829, 845; Mustafa Özen, "Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 185, 186, 187)" (2008) 66 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 163, 164, 174, 182.

12 Özlem Yenerer Çakmut, "Türk Ceza Yasası'nda Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)" (2010) 5 Ceza Hukuku Dergisi 41, 44.

13 Can Eralp Elibol ve Elif Beyza Akkanat Öztürk, "Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)" (2021) 12 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 315, 322.

14 Berrin Akbulut, "Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)" (2014) 9 Ceza Hukuku Dergisi 7, 13 ff., 18.

ve piyasanın ürüne duyduğu güveni azaltmasının önüne geçilmiş olacaktır. Ancak onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının, gıda ceza hukuku içerisinde yer bulmasını sağlayan bu etkileri dolaylıdır.

II. TİPİKLİK

Ceza hukuku haksızlığının dayanağını, suçun kanundaki tarifinin yani tipikliğin gerçekleştirilmesi oluşturur¹⁵. Tipikliğin muhtevasında maddî ve manevî unsurlar bulunmaktadır¹⁶.

A. MADDİ UNSURLAR

Suçun maddî unsuru, işlenen suçun dış görünüşünü ifade eder¹⁷. Bir suçun maddî unsurları içerisinde fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur, maddî konu ve suçun nitelikli hâlleri yer almaktadır.

1. Fiil

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının tipikliklerinde yer alan fiil, bu ürünlerin sahtesini üretmek piyasaya arz etmektir. Ürünlerin sahtesini üretmek ve bunları piyasaya arz etmek birbirine seçimsiz davranışlar olmayıp sahte ürünleri yalnızca üretmek veya yalnızca piyasaya sürmek tipikliğin tamamlanması açısından yeterli olmaz. Suçun tamamlanması için belirtilen ürünlerin sahtelerinin üretilmesi ve piyasaya arz edilmesi gerekir. Bu bakımdan söz konusu suçlar, hareket sayısı bakımından *çok hareketli suç* niteliğindedir. Doktrinde, suçun tamamlanması için kanunun tanımladığı birden çok hareketin her birinin gerçekleştirilmesi gerektiği, aksi hâlde suçun tamamlanmamış sayılacağı türden çok hareketli suçlar, *birleşmiş hareketli suçlar* olarak adlandırılmaktadır¹⁸. Hareketin tanımlanmış biçimi bakımından değerlendirildiğinde ise bu suçlar *bağlı hareketli suç* kategorisine dâhildir. Zira bağlı hareketli suçta, kanunun spesifik olarak aradığı fiilin gerçekleştirilmesi suçun oluşumu açısından zorunludur¹⁹. Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarında da taklidin herhangi bir şekilde değil, spesifik olarak üretme ve piyasaya arz etme şeklinde gerçekleştirilmesi aranmıştır.

Üretmek, sözlükte ekonomik bir etkinlik neticesinde ürün elde etmek anlamına gelmektedir²⁰. Söz konusu suçların gerçekleşmesi için üretimin mutlaka fabrika veya ileri sanayi olanakları vasıtasıyla gerçekleştirilmesi gerekmez, el işçiliğiyle dahi olsa sahte ürünün ortaya çıkartılması üretim

15 “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı” 47 <https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=81064> erişim 07 Kasım 2022.

16 Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (15. edn, Seçkin Yayıncılık 2022) 105; Hakan Hakero, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (27. edn, Adalet Yayınevi 2022) 115; Ali Rıza Töngür ve Ekrem Çetintürk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (1. edn, Adalet Yayınevi 2020) 120 ff.

17 İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (18. edn, Seçkin Yayıncılık 2022) 179; Hakero (n 16) 114; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. edn, Seçkin Yayıncılık 2022) 209.

18 Koca ve Üzülmöz (n 16) 112; Hakero (n 16) 117.

19 Mehmet Emin Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. edn, Adalet Yayınevi 2022) 326.

20 Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük” v Üretmek <<http://sozluk.gov.tr>> erişim 20 Aralık 2022.

anlamına gelir²¹. Arz ise malın piyasaya sürülmesi, sunu anlamını taşımakta²² *sürmek* kelimesi ise bir malı satışa sunmak ve piyasaya çıkarmak anlamlarına gelmektedir²³. İktisadi anlamıyla bakıldığında arz ifadesinden diğer koşullar sabitken (*ceteris paribus*) belirli bir zaman diliminde piyasada üreticilerin değişik fiyat düzeylerinde satmaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarının anlaşıldığı görülmektedir²⁴. Başka bir ifadeyle bir malın arzı, o malın çeşitli fiyatlardan sunulmak üzere ne miktarda üretileceğidir²⁵. Suçun tipikliğinde yer alan ürünlerin piyasaya arz edilmesinden maksadın yalnızca bunların satıma sunulmasıyla sınırlı olmadığı, ürünlerin kira, karz, usulsüz vedia ve ariyet gibi çeşitli yöntemlerle de piyasaya sunulmasının mümkün olduğunu belirtmek gerekir. Piyasaya arzın tamamlanması için bu ürünlerin muhakkak başkasının yedine geçmesi de gerekmez. Bu ürünlerin piyasaya sürülmesi anlamına gelen bir hukukî işleme dair bir icabın sunulması veya karşı tarafın icapta bulunmasına olanak sağlanması yeterlidir. Başka bir ifadeyle muhtemel alıcılar, sahteliğini bilsinler ya da bilmesinler, söz konusu ürünleri buradan temin edebileceklerinden haberdar edilmişlerse mal piyasaya arz olunmuştur.

Ürünün piyasaya arzı, üretilmesinden önce de gerçekleşebilir. Mal henüz üretilmemiş olsa da talep duyanlara bir alternatif olarak sunulması malın piyasadaki arzı artırılmış olabilir. Örneğin, sahte ürünler sipariş üzerine üretilebilir veya fail, söz konusu ürünleri henüz üretmeden önce web sitesinden satışa çıkartabilir.

Üretmek, ani bir fiil olmakla beraber piyasaya arz etmek kesintisiz bir fiildir. Malı talep edenlere, malın temin edileceği bir alternatif sunulmasıyla bu fiil başlar ve üretim daha önce gerçekleşmiş ise bu aşamada suç tamamlanmış olur. Ancak suçun tamamlanmasıyla sona etmesi aynı anlama gelmez. Eğer arz, üretimden sonra sona ermişse suçun işlendiği tarih arzın sona erdiği tarihtir. Zira kesintisiz fiillerde fiilin sonlanması, kesintinin gerçekleştiği andır²⁶. Diğer taraftan arz, üretimden önce sona ermişse bu defa üretim tarihi, suçun işlendiği tarih olur.

2. Netice ve Nedensellik Bağı

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları sırf hareket suçları olup suçun tipikliğinde bir netice yer almamaktadır²⁷.

21 Burada üretimden maksadın, suçun maddi konusunu oluşturan ürünlerin ortaya çıkartılması olduğunu, söz konusu ifadenin operasyon yönetimi bilimi bağlamında üretmek teriminin muhtevasında bulunan bir 'hizmetin üretilmesi' gibi somut olmayan çıktılara kapsamadığını belirtmek gerekir. Operasyon yönetimi bilimi bağlamında üretmek teriminin ifade ettiği anlam için bkz. Bülent Sezen, *Üretim Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar* (1. edn, Efil Yayınevi 2011) v 3ff.

22 Türk Dil Kurumu (n 20) v Arz.

23 Türk Dil Kurumu (n 20) v Sürmek.

24 Sinan Alçın, *İktisada Giriş Temel Mikro ve Makro İktisat* (1. edn, Seçkin Yayıncılık 2022) 59; Hakan Eryüzlü, *Herkes İçin Genel Ekonomi Temel Kavramlar ve Teoriler* (2. edn, Seçkin Yayıncılık) 48.

25 Sadi Uzunoğlu ve Gökhan Sönmezler, *Ekonomiye Giriş* (2. edn, Literatür Yayıncılık 2017) 22.

26 Türk Dil Kurumu (n 20) v Sürmek.

27 Doktrinde kimi yazarlar, suçun neticesiz olamayacağı kanaatindedirler. Eğer bu görüş benimsenmiş olsaydı; taklit ürünün ortaya çıkmasını ve piyasada talep edilebilir duruma gelmesini, harekete bitişik birer netice olarak kabul etmek gerekirdi. Ancak bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre kanunda netice yönünden bir tanımlama bulunmuyorsa o suçta netice aranmaz. Suçun neticesiz olamayacağını savunan aksi yöndeki görüş için bkz. Artuk ve diğerleri (n 19) 338 ff.

Dolayısıyla netice ile fiil arasında kurulacak kronolojik bir sebep-sonuç ilişkisinden yani nedensellik bağından²⁸ bahsetmek mümkün değildir.

3. Fail

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının faili herkes olabilir. Öyle ki onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini üretmek konusunda onaya sahip bir kimse dahi onaya sahip olmadığı bir diğer ürünü taklit edebilir.

4. Maddî Konu

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları bakımından suçun maddî konusunu, taklit edilen ürünler oluşturur. Taklit edilen ürünlerin birebir aynı niteliği taşıması gerekmez. Ancak kanaatimizce taklit ürünün, asıl ürünmüş izlenimi vermesi gerekir. Altı çizilmesi gereken bir husus, bu suçların maddî konusunun var olan bir onaylı ürünün taklidi niteliğinde olması gerektiğidir. Ruhsata tâbi bir ürünün, onay almış bir ürün taklit edilmeden fakat onay da alınmadan üretilmesi hâlinde bahsi geçen suçlar oluşmaz.

Gıda Kanunu m. 3/1-77 ve 3/1-78 hükümlerinde sırasıyla “veteriner sağlık ürünleri” ile “veteriner tıbbî ürünleri” tanımlanmıştır. Buna göre veteriner sağlık ürünleri, “*veteriner tıbbî ürünleri ve tıbbî olmayan veteriner ürünlerini*” ifade ederken; veteriner tıbbî ürünleri ifadesinden ise “*hayvana uygulanmak ya da hayvan için kullanılmak amacıyla tüm üretim aşamalarından geçerek kullanıma hazır hâle getirilmiş etkin madde ihtiva eden ürünleri ve veteriner biyolojik ürünleri*” anlamak gerekir. Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünde düzenlenen suçun maddî konusunu oluşturan sahte ürün, belirtilen tanımlardaki nitelikleri haiz bir ürünün sahtesi olmalıdır.

Gıda Kanunu m. 39/1-d hükmünde düzenlenen suç için ise taklit edilen ürünün, bitki koruma ürünü yahut ziraî mücadele alet ve makinesi olması gerekir. Bitki koruma ürünü, Gıda Kanunu m. 3/1-8 hükmünde “*Kullanıcıya farklı formlarda sunulan, bitki ve bitkisel ürünleri zararlı organizmalara karşı koruyan veya bu organizmaların etkilerini önleyen, bitki besleme amaçlı olanlar dışında bitki gelişimini etkileyen, koruyuculara ilişkin özel bir düzenleme kapsamında bulunmayan ancak bitkisel ürünleri koruyucu olarak kullanılan, bitki ve bitki kısımlarının istenmeyen gelişmelerini kontrol eden veya önleyen, istenmeyen bitkileri yok eden, bir veya daha fazla aktif maddeyi veya aktif madde, sinerji yaratan veya güvenilirliği artıran maddeler gibi bileşenleri içeren preparatlar*” ve Gıda Kanunu m. 3/1-83’te ziraî mücadele alet ve makineleri, “*bitki koruma ürünlerinin uygulanmasında kullanılacak her türlü alet, araç-gereç, makine, cihaz, ekipman ile bunların aksam, parça ve teferruatı*” olarak tanımlanmıştır.

Her veteriner sağlık ürünü, bitki koruma ürünü veya ziraî mücadele alet ve makinesi çalışmada ele alınan suçların konusunu oluşturmaz. Taklit edilen ürünün onay almış olması gerekmekte olup onaylı

28 Hakeri (n 16) 158.

olmayan veteriner sağlık őrunleri ve bitki koruma őrunlerinin taklidi bu suça vucut vermez. Gıda Kanunu m. 3/1-47 hőkmi çerçevesinde, onay ifadesinden, Gıda Kanunu kapsamında onayı zorunlu olan faaliyetler ve őrunler için Tarım ve Orman Bakanlığı (Bakanlık) tarafından verilen izin veya ruhsat anlaşılmalıdır. Bu onay őrncesi ruhsat gerekmeksizin őrtilen prototipler veya numunelerin taklidi halinde onaylı veteriner sağlık őrunleri ve onaylı bitki koruma őrunlerini taklit etme suçları oluşmaz.

Bu suçlardan birinin tipikliğinin gerçekleşmesi için sahte őrtilen őrunler, failden başkası adına onaylanmış veteriner sağlık őrununun, bitki koruma őrununun veya zira'i mŐcadele alet ve makinesinin taklidi olmalıdır. Onaya sahip olduğu őrunŐ, onaya esas dosyasındaki formŐl veya spesifikasyona aykırı biçimde őrten kimse bu suçu işlemiş olmaz. Her ne kadar őrun, onay alan aşına uygun olmamasına rağmen aynı adı ve belki aynı gőrunŐmŐ taşıyorsa da bu davranış, Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d'de tanımlanan taklit fiilini oluşturmaz. Bu fiil, Gıda Kanunu m. 37/1-d ve 39/1- hőkmiinde tanımlanan kabahate vucut verir.

Ele alınan suç tipleri açısından ihlāl edilen onayın yalnızca 'Őretim onayı' olduğunu belirtmek gerekir. Kişi, ancak őrretim onayına sahip olmadığı bir őrunŐn sahtesini őrtir ve piyasaya arz ederse bu suç gerçekleşir. örneğin, failin, őrretim onayı bulunan bir őrunŐ őrtemesi ancak ihracat onayı olmadığı hālde bunu dış piyasaya arz etmesi hālinde bu suçlar oluşmaz. Benzer şekilde, Bitki Koruma őrunlerinin Toptan ve Perakende Satılması ile Depolanması Hakkında Yönetmelik²⁹ m. 6/4-a hőkmi gereğince sadece Bakanlıkça yetkilendirilmiş olan bayi veya toptancılara satış yapmaya yetkili olan, bunlardan başkasına satış yapmak konusunda onaya sahip bulunmayan bir őrtecinin, son tŐketicie satış yapması, Gıda Kanunu m. 39/1-d hőkmiinde dŐzenlenen suça vucut vermez.

Őrünün niteliğine göre őrteimin parçalara bŐlŐnmesi de mŐmkündür. Bu durumda őrunŐn ilgili kısmını őrtemek için gerekli ruhsata sahip olsa da ruhsata tābi diğer bileşenleri sahte olarak őrten kimsenin ortaya çıkardığı őrun, onaylı veteriner sağlık őrunleri ve onaylı bitki koruma őrunleri ile zira'i mŐcadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının maddi konusunu oluşturur.

5. Mağdur

Gıda ceza normu dŐzenlemelerinin temelde, gıda gŐvencesini, gıda gŐvenliđini ve tŐketicinin ekonomik menfaatlerini korumayı gözettiğini belirtmiştik. Ancak dŐzenlendiđi yer gŐzetildiđinde, gıda ceza normu olarak değerlendirilebilecek kimi suç tiplerinde hedeflenen asıl amacın, tŐketicie ait olmayan ticari menfaatlerin korunması olduğuna da rastlanılmaktadır.

Kanaatimizce onaylı veteriner sağlık őrunleri ve onaylı bitki koruma őrunleri ile zira'i mŐcadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarıyla korunan hukuki değer, sahte olarak őrtilen onaylı veteriner sağlık őrunleri, onaylı bitki koruma őrunleri ve zira'i mŐcadele alet ve makinelerini gerçekte őrtemeye yetkili olan kişilerin fikri hakları olup bu suçların mağdurları da söz konusu őrunleri onaylı biçimde őrtemeye yetkili kişilerdir.

²⁹ Resmī Gazete, 13.02.2019/30685.

6. Nitelikli Hâller

Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün son cümlesinde, taklit veteriner sağlık ürünleri onaylı bir üretim yerinde üretildiyse onayın bir yıl süreyle askıya alınacağı öngörülmüştür. Aynı cümlede, üretilen ürünün, taklit veteriner biyolojik ürün olması hâlinde üretim yerinin onayının iptal edileceği de düzenlenmiştir.

Gıda ceza hukukunu yalnızca ceza müeyyidesinden ibaret görmek, gıda ceza hukukunun amaçlarının yerine getirilmesi için yeterli değildir. Güvenlik tedbirlerine ve onarıcı adalet mekanizmalarına başvurulması da gereklilik arz etmektedir. İdarî yaptırımlara ve kabahatler hukukuna da ceza hukukunun tamamlayıcısı olarak, özellikle kanunilik prensibinin ceza hukukuna göre daha esnek olması ve son çare prensibinin ceza müeyyidesine başvurulmasına olanak tanımadığı noktalardaki eksikleri doldurabilmesi yönüyle başvurulması kaçınılmazdır³⁰. Bu bağlamda, Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün son cümlesinde, kanunkoyucunun tercihini hangisinden yana kullandığı, yani ruhsatın askıya alınmasının veya iptalinin suç tipinden bağımsız bir idarî yaptırım mı olduğu yoksa *gerçek olmayan nitelikli hâl*³¹ niteliği mi taşıdığı incelemeye değerdir.

Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün ilk cümlesinin suç teşkil eden fiili tanımlaması, ikinci cümlesinin ise bu fiilin işlendiği yere bağlı olarak ruhsatın askıya alınmasını veya iptal edilmesini öngörmesinden hareketle yapılacak bir sistematik yorum söz konusu yaptırımın bir güvenlik tedbiri niteliği olduğuna işaret etmektedir. Gıda Kanunu'nun 37. maddesi, muhtevasında hem adli hem idarî düzenlemeleri barındıran torba bir düzenleme olup her bir ihlâlin bir bentte ele alındığı, on üç bentten oluşan bir fıkradan ibarettir. Bu bağlamda kanunkoyucunun söz konusu Kanun'un yazımında özenli bir sistematik gözettiğini söylemek, ruhsata ilişkin yaptırımı hemen cezaî düzenlemenin devamına aynı bentte bir cümle olarak eklerken bu yaptırımın niteliğini de göz önünde bulundurduğunu kabul etmek güçtür. Kanun'un madde gerekçesinde meseleye dair bir açıklama olmadığından kanunkoyucunun, kanunu ortaya koyarken taşıdığı amaç bağlamında bir yorum yapmak mümkün değildir. Ruhsata ilişkin yaptırımın ceza hukuku dışında kalan bir idarî yaptırım mı yoksa bir güvenlik tedbiri mi olduğu hususunda *Engel kriterleri*³² çerçevesinde net bir değerlendirme yapılabilme olanağı da yoktur. Zira fiilin hâlihazırda suç olarak da düzenlenmiş olması bakımından bir şüphe bulunmadığı gibi yaptırımın ağırlığı kriteri açısından idarî yaptırım ile güvenlik tedbiri arasında keskin bir ayırım tespit etmek imkân dâhilinde değildir. Ancak düzenleniş şekli itibarıyla söz konusu yaptırımın, bir güvenlik tedbiri olması yadsınamaz bir olasılıktır. Düzenlemenin lafzına bakıldığında ise ruhsatın askıya alınması veya iptali yaptırımlarının muhatabının "*Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde, taklit veteriner sağlık ürünlerini üreten yerlerin*" ifadesiyle gösterildiği görülmektedir. Burada kanunkoyucunun *üretilen yerler* ifadesi yerine *üreten yerler* ifadesini tercih etmesi, onaylı

30 Burak Boz, *Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı* (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi 2016) 3.

31 Suçun daha az veya daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerini 'gerçek nitelikli hâller', yalnızca güvenlik tedbirleri bakımından sonuç doğuran nitelikli hâlleri ise 'gerçek olmayan nitelikli hâller' olarak tasnif etmenin hem ifade etme kolaylığı hem de lehe kanun yahut içtima uygulamasında yapılacak değerlendirmede pratiklik sağlayacağı kanaatindeyiz.

32 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir fiilin suç mu yoksa idarî yaptırım gerektiren bir fiil mi olarak düzenlendiğini tespit etmek için fiilin niteliği, mevzuattaki düzenleniş şekli ve yaptırımın ağırlığı kriterlerini gözetmektedir. Bu yöndeki karar için bkz. ECHR, Maden (n 4) 85.

üretim yerlerinde nizamın sağlanması için idareye verilen bir yetkiden değil doğrudan doğruya üretimi yapana bir yaptırımın uygulanmasından söz edildiğine dalâlettir. Tüm bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde kanaatimizce varılması gereken sonuç, ruhsatın askıya alınması ve iptali yaptırımlarının bir güvenlik tedbiri niteliğinde oluşudur. Dolayısıyla bu yaptırımlar ancak suçun varlığını tespit eden ceza mahkemesinin kararında yer almak suretiyle infaz edilecek olup Bakanlık tarafından bu yaptırımların re'sen uygulanmasına olanak bulunmamaktadır.

Düzenlemede yer alan “*Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde, taklit veteriner sağlık ürünlerini üreten yerlerin onayı bir yıl süreyle askıya alınır, üretilen ürün taklit veteriner biyolojik ürün ise üretim yerinin onayı iptal edilir.*” hükmü irdelendiğinde, öncelikle, suçun işlendiği yer ve işleniş biçimi açısından bir nitelikli hâl ihdas olunduğu görülmektedir. Bu kapsamda nitelikli hâlin uygulanabilmesi için sahte ürünün Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde üretilmesi gerekir ancak bu yeterli değildir. Zira hükümde “*üreten yerlerin*” onayının askıya alınacağından bahsedilmekte olup söz konusu ifadeden üretimin, bu yerdeki araç ve gereçlerle gerçekleştirilmesi gerektiği de anlaşılmaktadır.

Suçun işlendiği yer ile işleniş biçimine ilişkin koşullara suçun maddî konusuna dair bir koşulun, taklit ürünün *veteriner biyolojik ürün* olmasının, eklenmesi durumunda ruhsatın askıya alınmak yerine iptal edileceği öngörülmüştür. Bu nitelikli hâl bağlamında “*veteriner biyolojik ürün*” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Veteriner biyolojik ürünler hakkında Gıda Kanunu'nda muhtelif düzenlemeler bulunmakla birlikte bu kavram tanımlanmamıştır. Ancak Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik³³ m. 4/1-z-ğğ ve Hayvanların Tanımlanması ile Veteriner Biyolojik Ürünlerin Uygulama Ücretleri Yönetmeliği³⁴ m. 4/1-f hükümlerinde, veteriner biyolojik ürün teriminin “*Hayvanlarda aktif veya pasif bağışıklık oluşturmak, bağışıklığın seviyesini ölçmek veya hastalık teşhisi için hazırlanmış aşı, serum gibi ürünler ile teşhis kitlerini*” ifade ettiği belirtilmiştir.

B. MANEVİ UNSUR

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları ancak kasten işlenebilir. Suçun taksirli hâli düzenlenmemiştir.

Hayatın olağan akışı içerisinde söz konusu fiiller, ticarî menfaat sağlamak amacıyla işlenirler. Ancak kanunî tipiklik bakımından herhangi bir amaç unsuru aranmamış olup fail kâr elde etme amacı taşımasa, örneğin, tarım işçisine daha ucuz ürün sunarak kamuya fayda sağlamak amacıyla hareket etse dahi suç tamamlanmış olur. Amacın, temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak olması (TCK m. 61/1-g) ayri bir meseledir.

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının çok sayıda normatif unsur içerdiğine dikkat edilmelidir. Burada failin ürettiği ürünün ne olduğunu bilmesi kastın kapsamındaysa da bunun veteriner sağlık ürünü, bitki koruma ürünü veya ziraî mücadele aleti ya da makinesi olarak nitelendirildiğine dair bir bilgiye sahip

33 Resmî Gazete, 24.12.2011/28152.

34 Resmî Gazete, 22.12.2011/28150.

olmaması kastını kaldırmaz. Aynı durum suçun nitelikli hâlleri içerisinde tanımlanan veteriner biyolojik ürünleri bakımından da geçerlidir.

C. REFORM

Kanaatimizce onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının fiil unsurunun üretme ve arz etme şeklinde belirlenmesinde isabet bulunmamaktadır. Bu düzenleme, özellikle arz etmenin, üretimden önce gerçekleşmesi ancak üretime başlanmadan failin yakalanması hâlinde teşebbüs açısından önemli ispat sorunlarını beraberinde getirecektir. Suçun işlendiği tarihin belirlenmesi ve içtima bakımından da karmaşaya yol açmaktadır. Suçun tipikliğinde fiil unsurunu tanımlarken yalnızca üretme fiiline yer verilmesi kanaatimizce yerinde olurdu.

Kanunkoyucu, üretme fiilinin yanında piyasaya arz etme fiiline de yer verirken, kendi kullanımı için veya ticarî olmayan başka bir maksatla sahte ürün üreten kimselerin cezalandırılmamasını irade etmiş olabilir. Esasen bu sonucu tesis etmek için tercih edilmesi gereken yol, bir amaç suçu ihdas etmektir.

De lege ferenda bağlamında, suçun kanunî tipikliğinde değişikliğe gidilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu doğrultuda, Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinde yer alan "...sahtesini üreterek piyasaya arz edenler..." ifadesinin "...sahtesini piyasaya arz etmek amacıyla üretenler..." olarak değiştirilmesini önermekteyiz.

III. HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları açısından özel bir hukuka uygunluk sebebi bulunmamaktadır. Ancak 'ilgilinin rızası' bu suç tipi açısından incelemeye değerdir.

Gıda Kanunu m. 12/2 ve 18/2 hükümleri gereğince onaylı veteriner sağlık ürünleri, onaylı bitki koruma ürünleri ve ziraî mücadele alet ve makineleri ancak Bakanlık onayı ile üretilebilir. Dolayısıyla onay sahibinin, kendi ürününü bir başkasının taklit etmesine rıza göstermesi bir hukuka uygunluk sebebi olarak nitelendirilemez. Zira bu rıza geçersizdir.

IV. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

Bir suçun işlenmesinden bahsedildiğinde genel olarak tek bir failin tamamlanmış bir suçu işlediği düşünülür. Ancak kimi zaman birden fazla suçtan veya birden fazla kişinin cezaî sorumluluğundan söz edilebilmekte veya tamamlanmamış bir suç cezayı gerektirebilmektedir. Bu bağlamda, onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarında teşebbüs, iştirak ve içtima bakımından nitelik arz eden meseleler aşağıda inceleme konusu yapılacaktır.

A. TEŞEBBÜS

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları sırf hareket suçu olmakla birlikte fiil bölünebilir nitelikte olduğundan teşebbüs mümkündür. Örneğin, üretimin herhangi bir aşamasında veya ürün üretilmiş ancak henüz piyasaya arz edilmemişken failin yakalanması hâlinde teşebbüs söz konusu olur.

Piyasaya arzın, üretimden önce olması durumunda teşebbüs incelemeye değerdir. Bu hâlde elinde olmayan bir ürünü piyasaya arz eden kimse ancak bu ürünü, sahtesini üreterek temin edeceği ispatlanırsa onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarından sorumlu tutulabilir. Sipariş aldığı ürünü çalarak, kaçak yollarla ülkeye sokmak suretiyle veya ruhsata aykırı bir satışla temin edecek olan kimse, onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarına teşebbüs etmiş olmaz.

B. İŞTİRAK

Tek bir kişi fail olarak üretim ve piyasaya arz fiillerini gerçekleştirebileceği gibi birden fazla kimse de müşterek fail olarak hareket edebilir. Bu fiillere azmettirme ve yardım etme de mümkündür. Bu bakımdan onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları iştirak açısından nitelik arz etmez.

Çok hareketli bir suç söz konusu olduğundan hareketlerden her birinin farklı kimselerce gerçekleştirilmesi de söz konusu olabilir. Sahte ürünün piyasaya arzı, üreticisi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi bir başka kimse de bu fiile katılabilir. Bu durumda hem üretici hem de piyasaya arz eden kişi müşterek fail olarak sorumludur.

C. İÇTİMA

İçtima açısından nitelik arz edebilecek suç tipleri ile olan ilişkiler aşağıda ele alınacaktır. Bunun yanında onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin taklit edilmesi suçlarının birden fazla defa gerçekleştirilmesi de bu başlık altında incelenecektir.

1. Belgede Sahtecilik Suçlarıyla Olan İlişki

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin üzerinde veya ambalajlarında bulunması gereken etiket ve açıklamalara dair ikincil mevzuatta detaylı düzenlemeler bulunmakla birlikte bu ürünlerin üzerinde veya ambalajında bulunması gereken belge niteliğinde bir unsur tespit edilememiştir. Ancak gelecekte, bu ürünlerin üzerlerinde veya ambalajlarında belge niteliğinde bir etiket, pul veya bandrol bulundurmaları gerekebileceği ihtimâli de göz önünde bulundurulmalı ve bu belgelerdeki sahtecilik açısından da içtima hükümleri inceleme konusu yapılmalıdır.

Kanaatimizce onaylı veteriner sağlık ürünlerinin, onaylı bitki koruma ürünlerinin veya ziraî mücadele alet ve makinelerinin sahteleri üretilmek ve piyasaya arz edilmek suretiyle taklit edilmesi, bu ürünlerin taşınması gereken belgelerin de taklit edilmesini gerektirir. Dolayısıyla Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümleri, resmî belgede sahtecilik suçuna ilişkin TCK m. 204 hükmünü de unsur olarak içerir. Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları ile resmî belgede sahtecilik suçu arasında bileşik suç ilişkisi söz konusudur.

2. Dolandırıcılık Suçuyla olan ilişki

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin taklitlerinin, gerçek gibi sunulmak suretiyle ürünün alıcıya verilerek menfaat elde edilmesi dolandırıcılık (TCK m. 157) suçuna vücut verir. İnceleme konusu suç tiplerinde taklit ürünün arz edilmesi fiilinin de tipiklikte yer almasının bir sakıncası da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira taklit olarak üretilen ürünün piyasaya sürülmesi, alıcının bu hususta bilgilendirilmemesi hâlinde dolandırıcılık suçunu da oluşturacaktır. Ancak bir fiille birden fazla farklı suça vücut verildiğinden farklı neviden fikrî içtima (TCK m. 44) gerçekleşecek ve yalnızca daha ağır cezayı gerektiren dolandırıcılık suçundan cezaya hükmolunacaktır.

3. Marka Tecavüzü Suçuyla Olan İlişki

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları bağlamında görünüşte içtima açısından incelenmesi gereken bir düzenleme, 22.12.2016 tarihli ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu³⁵ (SMK) m. 30/1 hükmüdür. Anılan fıkra, “Başkasına ait marka hakkına iktibas veya iltibas suretiyle tecavüz ederek mal üreten veya hizmet sunan, satışa arz eden veya satan, ithal ya da ihraç eden, ticari amaçla satın alan, bulunduran, nakleden veya depolayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.” hükmünü âmirdir.

Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümleri, sınai hakların ceza hukuku yoluyla korunması bakımından SMK m. 30/1 hükmüne öncülük etmiştir. Bu bakımdan marka hakkına tecavüz ederek mal üretenleri veya arz edenleri cezalandıran SMK m. 30/1, Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerine nazaran sonraki kanun niteliğindedir. Ancak bu hükümler arasında özel norm – genel norm ilişkisinin var olduğu söylenemez. Zira SMK m. 30/1 hükmü tüm sınai hak tecavüzlerini değil yalnızca Türkiye’de tescilli markalara karşı tecavüzleri konu almakta (SMK m. 30/5); Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümleri de tescilli marka olmasa da onaylı veteriner sağlık ürünlerinin, onaylı bitki koruma ürünlerinin ve ziraî mücadele alet ve makinelerinin taklit edilmesini cezalandırmaktadır. Kaldı ki veteriner sağlık ürünleri, bitki koruma ürünleri ve ziraî mücadele alet ve makineleri üretmek üzere onay almış bir kimsenin ürettiği bu mallar için Türkiye’de tescilli bir markaya sahip olmaması imkân dâhilindedir.

35 Resmî Gazete, 10.01.2017/29944.

Bu itibarla her iki kanun, suç sayılan fiiller yönünden bir kesişim kümesine sahip olmakla beraber kesişim kümesi dışında birbirleriyle genel veya özel kanun ilişkisi kurulamayacak biçimde geniş birer kapsama sahiptir. Söz konusu hükümlerin görünüşte içtima konu olmayacakları kanaatindeyiz.

Eğer fail Türkiye’de marka tescili yapılmış olan bir onaylı veteriner sağlık ürününü, onaylı bitki koruma ürününü veya ziraî mücadele alet ve makinesini sahte olarak üretmiş ve bunu piyasaya arz etmişse yalnızca bu durumda hem Gıda Kanunu m. 37/1-e veya 39/1-d hem de SMK m. 30/1 hükümlerini ihlâl etmiş olur. Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinde düzenlenen suçlar şikâyete tâbi olmamakla beraber SMK m. 30/1’de düzenlenen suç, SMK m. 30/6 gereğince şikâyete tâbidir. Belirtilen ihtimâlde, şikâyet koşulu da gerçekleşmişse farklı nev’iden fikrî içtima söz konusu olur ve TCK m. 44 gereğince en ağır cezayı gerektiren suçtan ceza verilir. Bahsi geçen tüm hükümlerde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüş olmakla beraber SMK m. 30/1 hükmünde öngörülen adli para cezası yirmi bin güne kadarken Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinde öngörülen adli para cezası bin gündür. Dolayısıyla kural olarak fikrî içtima durumunda SMK m. 30/1’de öngörülen cezaya hükmolunur. Ancak Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün ikinci cümlesinde belirtilen güvenlik tedbirinin uygulanmasını gerektiren hâllerde, somut olayda, adli para cezasının mı ruhsatın askıya alınmasının veya iptalinin mi daha ağır sonuç doğuracağını mahkemece değerlendirilmesi gerekir³⁶.

Esasen SMK m. 30/1’in ihdasından sonra Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerine ihtiyaç duyulup duyulmadığı sorgulanmaya değerdir. Kanaatimizce Gıda Kanunu’nda veteriner sağlık ürünleri, bitki koruma ürünleri ve ziraî mücadele alet ve makinelerini üretmek açısından gereken onayı alabilmek için Türkiye’de tescilli bir markaya sahip olmak ve bu ürünlerin üzerindeki etikette markayı belirtmek zorunluluğu getirilmesi ve Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinin ilga edilmesi isabetli olacaktır. Bu hâlde hem onaylı veteriner sağlık ürünleri, onaylı bitki koruma ürünleri ve ziraî mücadele alet ve makinelerinin üretilmesi marka koruması altında olacak hem de bu ürünlerin taklidinde Türkiye’de tescilli markaya sahip olanlar ile olmayanlar arasındaki ayırım son bulacaktır. Böyle bir düzenlemede, söz konusu ürünlerin gıda güvenliğini ve kamu sağlığını da ilgilendirdiği gözetilerek bu tür ürünler bakımından suçun soruşturulmasının ve kovuşturulmasının şikâyete tâbi olmadığı SMK m. 30/6 hükmüne ek bir cümle ile dâhil edilmelidir.

4. Aynı onay sahibinin ürünün seri üretiminde içtima

Sahte olarak üretilip piyasaya arz edilen ürünler çoğu zaman seri üretim yöntemleriyle bir defada birden çok ürünün üretilmesi şeklinde gerçekleştirilmekte; örneğin, bir partide banttın aynı sahte üründen yüzlerce paket sahte ürün indirilmektedir. Aynı bantta birden fazla farklı ürünün üretilmesi de söz konusu olabilir. Bu başlıktaki değerlendirmeler, aynı ürünlerin seri üretimi veya aynı ruhsat sahibine ait farklı ürünlerin bir arada üretimine ilişkindir.

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarında fiil, yalnızca, bu ürünlerin üretilmesini değil aynı zamanda da arz edilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle iki ihtimâl üzerinde durulmalıdır:

36 Olması gereken hukuk bağlamında güvenlik tedbirlerinin derhâl uygulanması gerektiği ancak mer’i mevzuatta lehe kanun uygulanmasının kabul edilmiş bulunduğu yönündeki görüş için *bkz.* Özbeke, Doğan ve Bacaksız (n 17) 125.

Birinci ihtimâlde arz, üretimden önce tamamlanmıştır. Suç tarihi, üretim tarihi olup her bir parti üretim bir fiil olarak nitelendirilmelidir. Üretimin aynı suç işleme kararıyla ancak birden fazla parti şeklinde gerçekleştirilmesi hâlinde ise zincirleme suç (TCK m. 43/1) çerçevesinde ceza verilir.

İkinci ihtimâlde; arz, üretimden sonra da sürmektedir. Bu durumda; arzın kesintiye uğradığı tarih, suç tarihi olacağından arzın sona erdiği tarihte tek bir suç söz konusu olur. Arza konu olan birden çok ürün üretilmiş ise bu, temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınır.

5. Aynı bantta farklı onay sahiplerinin ürünlerin üretiminde içtima

Aynı hatta üretilmek suretiyle farklı onay sahiplerine ait birden çok çeşit ürün taklit edilebilir. Bu hâlde aynı parti içerisindeki ürünler bakımından aynı nev’iden fikrî içtima (TCK m. 43/2) söz konusu olur.

6. Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının birbirleriyle içtimaı

Aynı bantta hem Gıda Kanunu m. 37/1-e’deki suça vücut verecek biçimde onaylı veteriner sağlık ürününün hem de Gıda Kanunu m. 39/1-d’de düzenlenen suça vücut verecek onaylı bitki koruma ürünlerinin veya ziraî mücadele alet ve makinelerinin üretilmesi veya bunların birlikte pazarlanması suretiyle bir fiille bu iki suç tipine birden vücut verilmesi hâlinde farklı nev’iden fikrî içtima gerçekleşir. Bu durumda her iki suç tipinin de öngördüğü hapis ve para cezası eşit olduğundan fiilin ağırlığı çerçevesinde ceza belirlenirken en ağır en ağır cezayı gerektiren hangisi ise o suçtan hüküm kurulmalıdır. Ancak Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün nitelikli hâlleri gerçekleşirse uygulanacak güvenlik tedbirleriyle birlikte bu suçun yaptırımının daha ağır olacağı kanaatindeyiz.

V. YAPTIRIM

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçlarının karşılığı olan ceza bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin gün adli para cezasıdır. Ayrıca Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünde düzenlenen onaylı veteriner sağlık ürünlerini taklit etme suçu bakımından üretim Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde gerçekleşmiş ise üretimi yapan yerin onayı bir yıl süreyle askıya alınır. Bu yaptırımın kanaatimizce güvenlik tedbiri niteliğindedir. Eğer Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde taklit edilmiş olan ürün, taklit veteriner biyolojik ürün ise onayın askıya alınması yerine iptali söz konusu olur.

SONUÇ

Onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerini taklit etme suçları, evveleminde onay sahibinin sınaî haklarının ve dolaylı olarak da gıdanın korunmasına yönelik normlardır. Bu itibarla söz konusu suç tipleri, ekonomik suçların ve dolaylı gıda suçlarının kesişim noktasında bulunmaktadır.

Ele alınan suçların tipikliğinde fiilin, bu ürünlerin sahtesini üreterek piyasaya arz etmek olarak belirlenmiş olması, özellikle, üretimin piyasaya arzdan önce veya sonra olabilmesi karşısında suçun işlendiği zamanın tespiti ve içtima bakımından sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca taklit edilen ürünün Türkiye’de tescil edilmiş marka olup olmamasına göre cezaî yaptırım uygulanacak kanun, içtima hükümleri çerçevesinde ilgisine göre Gıda Kanunu m. 37/1-e veya 39/1-d ile SMK m. 30/1 arasında değişmektedir.

Kanaatimizce, onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin ruhsatlandırılması sırasında, mevzuatta, Türkiye’de tescilli bir marka ile korunmasının aranması, Gıda Kanunu m. 37/1-e ve 39/1-d hükümlerinin ilga edilmesi ancak Gıda Kanunu m. 37/1-e hükmünün son cümlesinde bulunan güvenlik tedbirinin bir idarî yaptırım hâlini alarak korunması yönünde bir kanun değişikliği hâlinde hem hukukî hem cezaî yönden daha etkin bir sonuç alınacaktır. Böylece onaylı veteriner sağlık ürünleri ve onaylı bitki koruma ürünleri ile ziraî mücadele alet ve makinelerinin taklit edilmesi fiilleri bakımından marka korumasına göre zaman zaman Gıda Kanunu m. 37/1-e veya 39/1-d zaman zaman ise SMK m. 30/1 hükmünün uygulama alanı bulmasına son verilerek hukukî birlik sağlanmış olacaktır. Böyle bir düzenlemenin yapılması hâlinde, gıda güvenliği ve kamu sağlığını ilgilendiren ürünler bakımından suçun takibinin şikâyete bağlı olmayacağı SMK m. 30/6 hükmüne eklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akbulut B, “Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)” (2014) 9 Ceza Hukuku Dergisi 7
- , “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)” (2015) 6 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 25
- Alçın S, *İktisada Giriş Temel Mikro ve Makro İktisat* (1. edn, Seçkin Yayıncılık 2022)
- Altunkaş A, “Kişilerin Hayatını ve Sağlığını Tehlikeye Sokacak Biçimde İlaç Yapma veya Satma Suçu (TCK m. 187)” (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 829
- Artuk ME ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. edn, Adalet Yayınevi 2022)
- Bakshi PM, “Right to Nutrition” (1995) 37 Journal of the Indian Law Institute 261
- Boz B, *Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı* (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi 2016)
- ECHR, Engel and others v. Netherlands (1976) Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72
- Elibol CE ve Akkanat Öztürk EB, “Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)” (2021) 12 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 315
- Eryüzlü H, *Herkes İçin Genel Ekonomi Temel Kavramlar ve Teoriler* (2. edn, Seçkin Yayıncılık)
- Hakeri H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (27. edn, Adalet Yayınevi 2022)
- Koca M ve Üzülmüş İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (15. edn, Seçkin Yayıncılık 2022)
- Maden M, “Gıda Ceza Hukukunun Bazı Temel Kavramları ve Genel Yapısı Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme” (2019) 7 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 102
- Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. edn, Seçkin Yayıncılık 2022)
- Özen M, “Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 185, 186, 187)” (2008) 66 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 163
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (18. edn, Seçkin Yayıncılık 2022)

- Sezen B, *Üretim Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar* (1. edn, Efil Yayınevi 2011)
- Taşkın OE, “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku” (2016) 15 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59
- Tepe İ, “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)” (2010) 5 Ceza Hukuku Dergisi 89
- Töngür AR ve Çetintürk E, *Ceza Hukuku Genel Hükmümler* (1. edn, Adalet Yayınevi 2020)
- Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük” <<http://sozluk.gov.tr>> erişim 20 Aralık 2022
- Uzunoğlu S ve Sönmezler G, *Ekonomiye Giriş* (2. edn, Literatür Yayıncılık 2017)
- “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı” <https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=81064> erişim 07 Kasım 2022
- Yenerer Çakmut Ö, “Türk Ceza Yasası’nda Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma Suçu (TCK m. 238)” (2010) 5 Ceza Hukuku Dergisi 41